

Thelocarpon pallidum , een kleurloze stuifmeelkorst definitief in Nederland

H. van der Kolk

Ontdekking

Het karakter van het Renkums Beekdal is de afgelopen jaren sterk veranderd. Niet lang geleden werden de beken geblokkeerd door het industrieterrein aan de Beukenlaan. De gebouwen op dit terrein zijn recentelijk gesloopt, waardoor de beken nu een vrije doorloop hebben naar de Nederrijn. Het beekdal werd op lichenen doorzocht tijdens een veldbezoek in het kader van de complete gebiedsinventarisatie van de KNNV-afdeling Wageningen.

Op een stukje baksteen groeide hier, naast *Verrucaria viridula* (groene kalkstippelkorst), enkele zeer kleine en bleekbruinige vruchtlichamen (Fig. 2). Onder de microscoop werd het, dankzij de veelsporige flesvormige asci, direct duidelijk dat het een soort uit het genus *Thelocarpon* (stuifmeelkorst) betrof. Dankzij de werkzaamheden van de afgelopen jaren bevinden er zich langs de randen van het beekdal gedeelten met ruderaal terrein (Fig. 1): potentiële groeiplaatsen voor pioniersoor-

Figuur 1. Ruderaal terrein met stukjes steen in het Renkums Beekdal.

ten. De grond is op deze ruderaal zone schaars begroeid met vaatplanten, maar vooral bedekt met topkapselmossen en brokjes van allerlei soorten steen.

Determinatie

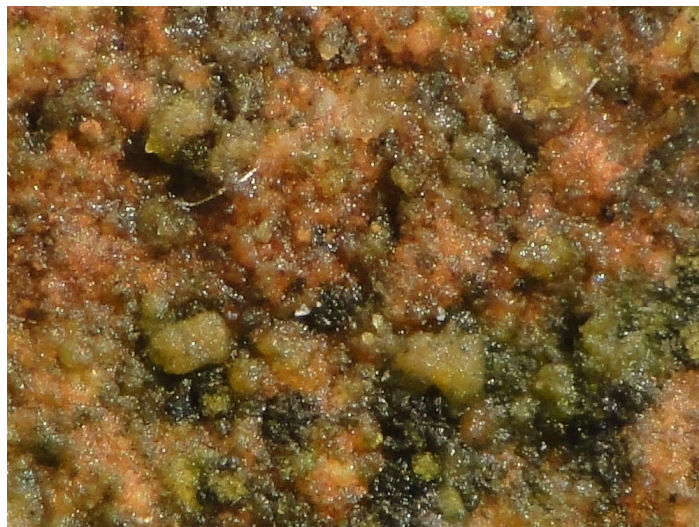
De volgende belangrijke kenmerken konden bij de gevonden stuifmeelkorst worden vastgesteld: op het substraat liggende onberijpte peritheciën, aanwezigheid van algcellen in de peritheciumwand, afwezigheid van parafysen (Fig. 3), 1+ lichtblauwe asci en ascosporen met de afmetingen $6-10 \times 3-4.5 \mu\text{m}$. Met deze combinatie van kenmerken kon de vondst worden gedetermineerd als *Thelocarpon pallidum*. Deze soort onderscheidt zich van de andere soorten uit het genus door de combinatie van de aanwezigheid van algen in de peritheciumwand, afwezigheid van parafysen en grote ascosporen (Salisbury 1966; Smith et al. 2009; Wirth et al. 2013). *T. imperceptum*, welke een aantal keer in Nederland gevonden is (bijv. Van den Boom 2000), komt in een aantal kenmerken overeen, maar verschilt in de afwezigheid van algen in de peritheciumwand en de aanwezigheid van gele berijping. Daarnaast liggen de peritheciën van *T. imperceptum* ingezonken in het substraat en groeit deze soort meestal op lemig zand (Wirth et al. 2009). Het substraat van *T. pallidum* wordt in de literatuur omschreven als (gebroken) baksteen,

kalksteen en mortel (Smith et al. 2009; Wirth et al. 2013). Deze omschrijving past uitstekend op het stukje baksteen waarop *T. pallidum* in het Renkums Beekdal groeit.

Status

Thelocarpon pallidum wordt vermeld in de standaardlijst van 1988 (Brand et al. 1988) en heeft daar soortnummer 4606, in het basisrapport voor de Nederlandse Rode Lijst korstmossen uit 1998 (Aptroot et al. 1998) en in een artikel over de internationale betekenis van Nederlandse lichenen (Aptroot & Sparrius 2009). De enige oude waarneming waarop deze vermeldingen betrekking hadden, is echter komen te vervallen. De vondst van *T. pallidum* in het Renkums Beekdal kan dan ook als de eerste in Nederland worden beschouwd. Een Nederlandse naam heeft *T. pallidum* al: bleke stuifmeelkorst. Ook in het buitenland wordt *T. pallidum* slechts zelden opgemerkt. In Duitsland wordt de soort omschreven als extreem zeldzaam (Wirth et al. 2013) en in Groot-Britannië was *T. pallidum* in 2012 uit slechts 9 10×10-kmhokken bekend (Woods & Coppins 2012). Ongetwijfeld komt *T. pallidum*, net als vrijwel alle andere kleine pionierlichenen, vaker voor dan het aantal vondsten doet vermoeden. Het nauwkeurig controleren van minuscule bleke bolletjes op stukjes

Figuur 2. Bleekbruine vruchtlichamen van *Thelocarpon pallidum* op een stukje baksteen.

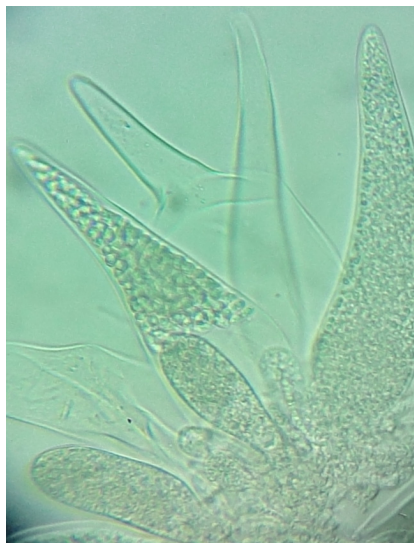
steen uit allerlei biotopen kan nieuwe vindplaatsen opleveren.

Dankwoord

Laurens Sparrius bevestigde de determinatie en gaf commentaar op een eerste versie van dit artikel, waarvoor veel dank!

Literatuur

Aptroot, A. & L.B. Sparrius (2009). Europese verspreiding en internationale betekenis van Nederlandse korstmossen. *Buxbaumiella*, 83,

Figuur 3. Flesvormige veelsporige asci van *Thelocarpon pallidum*. Parafysen ontbreken.

1-12.

Aptroot, A., C.M. van Herk, H.F. van Dobben, P.P.G. van den Boom, A.M. Brand & L. Spier (1998). Bedreigde en kwetsbare korstmossen in Nederland: basissrapport met voorstel voor de Rode Lijst. *Buxbaumiella*, 46, 1-100.

Brand, A.M., A. Aptroot, A.J. de Bakker & H.F. van Dobben (1988). Standaardlijst van de Nederlandse korstmossen. *Wetenschappelijke Mededeling van de KNNV*, 188, 1-68.

Salisbury, G. (1966). A Monograph of the Lichen Genus *Thelocarpon* Nyl. *The Lichenologist*, 3 (2), 175-196.

Smith, C.W., A. Aptroot, B.J. Coppins, A. Fletcher, O.L. Gilbert, P.W. James & P.A. Wolseley (2009). *The Lichens of Great Britain and Ireland*. The British Lichen Society, London.

Van den Boom, P.P.G. (2000). Some interesting records of lichens and lichenicolous fungi from The Netherlands IV. *Österreichische Zeitschrift für Pilzkunde*, 9, 141-145.

Wirth, V., M. Hauck & M. Schultz (2013). *Die Flechten Deutschlands*. Ulmer, Stuttgart.

Woods, R.G. & B. J. Coppins (2012). A Conservation Evaluation of British Lichens and Lichenicolous Fungi. *Species Status 13*. Joint Nature Conservation Committee, Peterborough.

Auteursgegevens

H. van der Kolk, Hullenberglaan 9, 6721 AL Bennekom (henk-janvdkolk@hotmail.com)

Abstract

Thelocarpon pallidum, a colorless *Thelocarpon* new to The Netherlands

In the Renkums Beekdal *Thelocarpon pallidum* was found on a piece of brick. The species can be

distinguished from other *Thelocarpon* species by the presence of algal cells in the perithecium, the absence of paraphyses and the large ascospores. The species was reported for the Netherlands

once before, but was recently removed from the Dutch list again. Similar to other inconspicuous pioneer lichens, *T. pallidum* is most likely an overlooked species